

УДК 811.161.2'243:37

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО СТВОРЕННЯ НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОГО КОМПЛЕКСУ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ ДЛЯ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ МЕДИЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Уляна Соловій, Галина Іванишин

*Івано-Франківський національний медичний університет,
кафедра мовознавства,
вул. Гетьмана Мазепи, 25, 76000 Івано-Франківськ, Україна
тел.: (03422) 4 71 08
ел. пошта: movoznavstvo@rambler.ru*

Висвітлено концептуальні підходи до створення навчально-методичного комплексу з української мови як іноземної для студентів вищих медичних навчальних закладів, спрямованого на досягнення високого рівня практичного володіння професійним мовленням медика.

Ключові слова: дидактичний матеріал, навчально-методичний комплекс, професійне мовлення медика, робочий зошит, тлумачний словник, українська мова як іноземна (УМІ).

Важливою педагогічною умовою успішної професійної підготовки іноземних громадян у вищих медичних навчальних закладах України є інформаційно-методичний супровід навчального процесу, який передбачає систему інформаційно-методичного забезпечення та наявність ефективних навчально-методичних засобів: навчальних планів і програм, тематичних планів, методичних рекомендацій, посібників, інформаційно-довідкових матеріалів, комплексу різних форм навчальних занять, технічних засобів навчання і дидактичних матеріалів до них, – спрямованих на досягнення високого рівня практичного володіння професійним мовленням медика в контексті вивчення української мови як іноземної. Інформаційно-методичне забезпечення навчального процесу не лише сприяє активному засвоєнню дидактичного матеріалу, але й репрезентує його достовірність, науковість, розвиває мислення, аналітичну діяльність тих, хто навчається.

Одним із важливих засобів у процесі реалізації педагогічної умови інформаційно-методичного супроводу є наявність посібників, що враховують аксіологічні, професійні, когнітивні та комунікативні потреби іноземних громадян та відповідають програмним вимогам.

В останні роки для студентів-іноземців було створено чимало посібників для навчання спілкування українською мовою, професійно зорієнтованого зокрема: «Українська мова для іноземних студентів» (Винник В. М., Гайда О. М., Драч І. Д.), «Українська мова як іноземна. Крок 1» (Палінська О., Туркевич О.), «Українська мова. Практичний курс граматики для студентів-іноземців: підручник» (Вінницька В. М., Плющ Н. П.), «Контроль мовної підготовки іноземних студентів I курсу. Медико-біологічний профіль навчання» (Алексєєнко Т. М., Манівська Г. Є., Тростинська О. М., Кушнір І. М.), «Науковий стиль мовлення. Навчальний посібник для студентів-іноземців» (Алексєєнко Т. М., Красовська Л. П., Куплевацька Л. О.) тощо. Однак проблема використання термінологічного компонента нормативно-наукової картини світу і нейтральної лексики, що створює передумови для формування мовної

компетенції як складової базової комунікативної компетенції, має практичну спрямованість і організовує взаємозв'язане навчання видів мовленнєвої діяльності, й досі залишається актуальною.

З цією метою колектив викладачів кафедри мовознавства Івано-Франківського національного медичного університету систематично працює над створенням й удосконаленням навчально-методичних комплексів, спрямованих на підвищення ефективності формування комунікативної та мовної компетенції іноземних громадян на всіх етапах навчання, а саме: робочих зошитів для студентів підготовчого відділення та основного курсу навчання. Особливим досягненням працівників кафедри мовознавства є «Українсько-англійсько-арабський тлумачний словник медичних термінів: 8000 слів і словосполук» (Голод Р. Б., Іванишин Г. Я., Личук С. В. та інші).

Для досягнення належного рівня володіння українською мовою (УМІ) реципієнтови-іноземцеві, що успішно засвоїв пропедевтичний курс з УМІ на підготовчому відділенні та оперує потрібними для базового рівня вміннями, необхідно продовжувати здобувати відповідні знання та практичні навички, відображені у «Навчальному мінімумі з української мови для іноземців», зміст та структура якого репрезентується трьома необхідними складовими: мовною, комунікативно-поняттєвою та лексико-тематичною [4 : 4].

З метою вирішення конкретних комунікативних завдань у процесі вивчення УМІ в контексті реалізації основної мети – практичного оволодіння українською мовою як засобом мовленнєвої діяльності у сфері особистого, побутового, культурно-політичного життя та інструментом для здобуття знань за обраним профілем – необхідно забезпечити комплексний підхід до засвоєння відповідного теоретичного матеріалу й оволодіння необхідною комунікативною компетенцією, що відображається в органічному поєднанні усіх складових навчального процесу.

Враховуючи комплексний підхід до вивчення УМІ з урахуванням домінуючої необхідності вільного володіння усним мовленням на середньому та просунутому рівнях пізнання «іншої мови», пропонується системне навчання на базі активного на даному етапі практичного, «мовленнєвого» втілення лексичного матеріалу як базового елемента приватної, публічної, освітньої, професійної комунікації автохтонних носіїв мови – українців.

З метою забезпечення іноземних студентів мовними знаннями, вміннями та навичками в різних видах мовленнєвої діяльності, необхідних для життя в українськомовному середовищі та в умовах української національної культури викладачі кафедри мовознавства ІФНМУ підготувати й опублікували збірники завдань «Українська мова як іноземна» – робочий зошит для студентів факультету підготовки іноземних громадян (II курс; модуль №1, модуль № 2; спеціальність «Лікувальна справа», спеціальність «Стоматологія») (Куйловська Н. Л., Соловій У. В.) [3]; «Українська мова як іноземна» – робочий зошит для студентів факультету підготовки іноземних громадян (I курс; модуль № 5; спеціальність «Лікувальна справа», спеціальність «Стоматологія») (Кобзей Н. В., Соловій У. В.) [2]; «Українська мова як іноземна: Робочий зошит для студентів II курсу факультету підготовки іноземних громадян (модуль №6, спеціальність «Лікувальна справа», спеціальність «Стоматологія») (Голод Н. С., Панчишин М. В., Родчин З. Я.) [1] – далі – Робочий зошит № 1, Робочий зошит № 2, Робочий зошит № 3.

Укладачі робочих зошитів «Українська мова як іноземна» окреслили й намагалися виконати ряд завдань, спрямованих на розширення лексико-тематичної бази мовленнєвого матеріалу, вдосконалення комунікативно-поняттєвого мінімуму й

так званого «розчинення» мовного матеріалу у здатності до комунікативної компетенції того, хто навчається.

Основними пріоритетами запропонованої роботи є:

- забезпечення **середнього (B¹, частково B²)** рівня у володінні реципієнтом-іноземцем українською мовою в усній та писемній її формах відповідно до етапу навчання (I курс: модуль №1, модуль №2; II курс: модуль № 5, модуль № 6).
- активізація та постійне стимулювання мотивації іноземних студентів до вивчення української мови як державної мови країни, в якій вони здобувають вищу освіту;
- орієнтація на комунікативний підхід до вивчення української мови як іноземної;
- дотримання у доборі дидактичного матеріалу загальнопедагогічного принципу зв'язку навчання з життям.

Навчальний матеріал з української мови як іноземної, укладений за принципом Робочого зошита № 1, містить 26 лексичних тем – комунікативних блоків, – що охоплюють основні сфери життя та діяльності індивіда в українськомовному середовищі, що особливо актуально для студентів першого курсу навчання у ВНЗ іноземної країни. Вони дають можливість розширити словниковий запас і вдосконалити його практичне застосування, закріпити вміння використовувати базові знання з граматики, лексикології, орфографії, орфоепії, графіки, пунктуації через роботу з вивченням під час аудиторних занять лексиконом найбільш уживаних слів та виразів, виконання вправ з різних розділів мовознавства. Діалоги, що відображають живий, активний на даному етапі розвитку суспільства пласт комунікативно-поняттєвого мінімуму, адаптовані тексти для ознайомчого, пошукового й аналітичного читання та розуміння, ілюстративний матеріал спрямовані на розвиток зв'язного мовлення, а також формально-логічного, вербального, наочно-образного та творчого мислення студентів-іноземців.

Додатки містять перелік лексико-граматичних тестових завдань до підсумкових модульних контролів 1, 2 і лексичний мінімум, укладений за принципом тлумачного словника. Особливістю збірника є те, що частину роботи студенти можуть виконувати на його сторінках, що увиразнює інтерактивний аспект під час вивчення писемного мовлення.

Робочий зошит № 2 охоплює 20 лексичних тем, що репрезентують базовий лексико-термінологічний мінімум з «Історії медицини», «Профілактичної медицини», «Медичної біології» та інших навчальних дисциплін, які вивчаються на даному етапі, у поєднанні з орфоепічними, орфографічними, лексикологічними, граматичними, пунктуаційними вправами і завданнями з графіки, морфеміки, словотвору, фразеології та стилістики. Вони дають можливість розширити словниковий запас і вдосконалити його практичне застосування, а також закріпити й удосконалити вміння використовувати базові знання з предмету «Українська мова як іноземна». У кожному тематичному комунікативному блоці запропоновано найбільш уживані слова та вирази, діалоги і професійно орієнтовані тексти для читання. Додаток містить словник тлумачень окремих лексичних одиниць.

Робочий зошит № 3 містить 27 лексичних тем, що охоплюють базовий лексико-термінологічний мінімум із дисциплін «Анатомія», «Фізіологія», актуальних саме на цьому етапі навчання студентів-іноземців. У кожному тематичному комунікативному блоці запропоновано найбільш уживані базові поняття та терміни,

професійно орієнтовані тексти для читання, вправи. Завдання передбачають формування в студентів умінь і навичок усного та писемного монологічного й діалогічного мовлення відповідно до тематичного та граматичного мінімумів. Засвоєння структури мови відбувається в типових комунікативних контекстах професійної тематики й основних видах мовленнєвої діяльності (слуханні, говорінні, читанні, письмі). Додатки містять перелік тестових завдань до підсумкового модульного контролю № 6 і словник тлумачень окремих лексичних одиниць.

Створені робочі зошити значно полегшують роботу в групах, дають можливість варіювати форми діяльності, реалізуючи таким чином диференційний підхід до процесу навчання, та враховувати різний рівень володіння студентами українською мовою на початковому етапі основного курсу. Вони репрезентують комплексний підхід до викладання навчальної дисципліни, що базується на переважаючому «усному» компоненті пізнання мови, на вивченні граматичного матеріалу під час виконання практичних завдань, а не на теоретизованому заучуванні текстів як репрезентантів окремих граматичних чи орфографічних і т. ін. правил без можливості застосування у активному повсякденному та професійному спілкуванні. Саме це дозволить підсилити мотивацію, здобути уміння та сформувані впевненість студентів-іноземців при контакті з новим мовним досвідом у побуті, навчанні й під час проходження медичної практики у лікувальних закладах з урахуванням реалій території, на якій вони тимчасово перебувають й здобувають професійну освіту.

«Українсько-англійсько-арабський тлумачний словник медичних термінів» (надалі – Словник), що містить близько 8000 слів і словосполук, окреслених функціонуванням у медичній галузі, адресований іноземним громадянам, які навчаються на медичних факультетах в українських вищих навчальних закладах. Автори довідкового видання намагалися врахувати аксіологічні, професійні, когнітивні та комунікативні потреби іноземних студентів та лікарів-практиків.

У Словнику представлено медичні терміни з анатомії, фізіології, медичної біології, гістології, гігієни, педіатрії та клінічної медицини тощо. Спеціальна медична термінологія поєднується з фрагментами найуживанішої й практично актуальної частини мовних засобів як особливо необхідних для професійного медичного мовлення. Згідно з обраною цільовою мовленнєвою настановою довідкового видання словникова частина містить професійно зорієнтовані слова й різного роду словосполучення, що не є термінами у прямому розумінні цього слова: це різноманітні за структурою мовні засоби, які можуть використовувати майбутні лікарі-практики під час вивчення фахових дисциплін українською чи англійською мовою, для підвищення своєї культури писемного та усного професійного мовлення.

Словник чітко структурований; складається зі вступу, основної частини, додатків: кольорових ілюстрацій із зображенням систем органів людини, що супроводжуються таблицями-перекладами; таблицями грецьких і латинських найпоширеніших термінотвірних елементів української медичної термінології з тлумаченням значень та наведеним контекстом. Важливість знакової сторони словника визначається дидактичними принципами наочності та ілюстративності.

Вагомою структурною особливістю запропонованого видання є подання українських медичних термінів у вигляді словотвірних гнізд, наприклад: *бактере(о)цід, бактеризувати / пробактеризувати, бактерицидний, бактеріальна трансформація, бактеріальний (бактерійний), бактеріємія, бактеріогенний, бактеріоз, бактеріолог, бактеріологічний, бактеріологія, бактеріоносій,*

бактеріоносний, бактеріопатологія, бактеріотерапія, бактеріофаг (син. бактеріальний вірус.), бактеріофагологія, бактєрія.

Тлумачення медичних термінів здійснюється через пояснення лексичних значень, логічної дефініції, систему відповідників, синонімів, контексту тощо. Часто дефініція реєстрових слів доповнюється вказівкою на семантичні відтінки, наприклад, «використовують для отримання...», «приспосоване до...», «розміщений...». Синоніми представлені як окремими лексемами – термінами-однословами, – так і термінологічними словосполученнями – найчастіше біноменами: *вистукування – син. перкусія; бактеріофаг – син. бактеріальний вірус*) тощо.

До слів реєстру також подаються ілюстрації – короткі словосполучення, до складу яких входить заголовкове слово та інша лексема, здебільшого теж медичний термін. Таким чином утворюється типове термінологічне словосполучення, що активно побутує в медичному фаховому мовленні. Презентація реєстрових слів найуживанішими словосполученнями покликана допомогти студентам-іноземцям зрозуміти контекст терміновживання, підвищити культуру писемного й усного професійного мовлення. Наприклад, до медико-клінічних термінів увійшли тематичні групи, як-от: *лікувально-профілактичний заклад, медичні галузі, загальне обстеження хворого, лабораторно-діагностичні дослідження, лікування хворих, загальний догляд за хворими, основні захворювання* тощо.

Переважно медичні терміни супроводжують ілюстрації, виражені підрядними означальними чи займенниково-означальними конструкціями, напр.: *базофільний – який забарвлюється основними фарбниками: базофільний гранулоцит; кров'яний – 1) той, що належить до крові: червоні кров'яні тілця; 2) який має колір крові: кров'яний колір; очний – той, що належить до ока або до хвороб, які вражають його: очне дно.*

Широко представлені у Словнику видові пари дієслів, як-от: *непритомніти / знепритомніти, хворіти / захворюти, ранити / поранити* тощо. Усі реєстрові слова супроводжуються граматичними характеристиками: вказівкою на частиномовну приналежність. Для іменників це також вказівка на рід, число для однинних і множинних іменників; для дієслів – вид. У деяких випадках наводиться правописний варіант українського медичного терміна, поданий у круглих дужках, напр.: *флуорограф (флюорограф), флуорографія (флюорографія).*

В одній словниковій статті розглядаємо приклади фонетичного (фонематичного) варіювання, як-от: *аналгезія / анальгезія, ретикулóма / ретикульóма* – і словотвірного варіювання, напр.: *одужання / відужання, іррадіація / іррадіювання болю, кровоспінний (кровозупинний), еритроблáстний / еритробластíчний, манжéта (манжéтка), патогенéз (патогенéзис), мокротíння (мокрóта), паразítний (паразитáрний, паразитíчний).*

Як додаткова граматична характеристика до українських медичних термінів чи професійно зорієнтованих слів подаються форми дієслівного керування. Конструкція дієслівного керування включає питання до залежного слова – іменника, напр.: *виміряти / виміряти (що?) температуру, вислухóвувати / віслухати (що?) легені.* Інколи термінологічні словосполучки доповнюють літерні скорочення, що подаються в круглих дужках і супроводжуються фонетичним варіантом, напр.: *рибонуклеíнова кислóта (РНК) [ер-ен-ка], центрáльна нервóва систéма (ЦНС) [це-ен-ес], синдрóм набúтого íмунодефіцítу (СНІД) [с-н-і-д].*

Отже, пропонований навчально-методичний комплекс з української мови для іноземних студентів вищих медичних навчальних закладів є ефективним засобом

оволодіння на належному рівні українською мовою як іноземною для повсякденної, професійної та наукової комунікації. Він репрезентує комплексний підхід до викладання й навчання, який поєднує ознайомлення з одиницями нейтральної, професійно орієнтованої й терміної лексики та їх вивчення у процесі виконання практичних завдань і усного (діалогічного чи монологічного) спілкування. Це дозволить підсилити мотивацію, сформувати вміння та впевненість студентів-іноземців у використанні нового мовленнєвого досвіду у повсякденному житті, навчальній, науковій та професійній діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Голод Н. С., Панчишин М. В., Родчин З. Я. Українська мова як іноземна: Робочий зошит для студентів II курсу факультету підготовки іноземних громадян (модуль № 6, спеціальність «Лікувальна справа», спеціальність «Стоматологія»). – Івано-Франківськ : ІФНМУ, 2014. – Ч. 1. – 202 с. : іл.
2. Кобзей Н. В., Соловій У. В. Українська мова як іноземна: Робочий зошит для студентів факультету підготовки іноземних громадян (II курс, модуль № 5, спеціальність «Лікувальна справа», спеціальність «Стоматологія»). – Івано-Франківськ : ІФНМУ, 2014. – Ч. 1. – 138 с.
3. Куйловська Н. Л., Соловій У. В. Українська мова як іноземна : Робочий зошит для студентів факультету підготовки іноземних громадян (I курс, модуль № 1, модуль № 2, спеціальність «Лікувальна справа», спеціальність «Стоматологія»). – Івано-Франківськ : ІФНМУ, 2014. – 154 с. : іл.
4. Навчальні мінімуми з української і російської мов для іноземців / Укл. Н. Ф. Зайченко, С. А. Воробйова. – К. : ІСДО, 1995. – 200 с.
5. Українсько-англійсько-арабський тлумачний словник медичних термінів: 8000 слів і словосполук / Уклад.: Р. Б. Голод, Г. Я. Іванишин, С. В. Личук [та ін.] – 1-е вид. – Івано-Франківськ, 2013. – 492 с.

Стаття надійшла до редакції 02.02.2015

доопрацьована 15.02.2015

прийнята до друку 23.03.2015

CONCEPTUAL APPROACHES TO THE DEVELOPMENT OF EDUCATIONAL AND METHODOLOGICAL COMPLEX IN UKRAINIAN AS A FOREIGN LANGUAGE FOR STUDENTS OF MEDICAL UNIVERSITIES

Uljana Solowij, Galyna Ivanyshyn

*Ivano-Frankivsk National Medical University,
Chair of Linguistics,
Mazepa Street, 25; 76019 Ivano-Frankivsk
Tel: (03422) 4 71 08
e-mail: movoznavstvo@rambler.ru*

The article highlights the conceptual approaches to the development of medical students' educational and methodical complex of Ukrainian as a foreign language aimed at achieving a high level of practical knowledge of professional speech in medicine. One of the important means in the process of realization of the pedagogic condition of teaching and learning materials is the availability of textbooks that take into consideration the axiological, professional, cognitive and communicative needs of foreign citizens and meet program requirements. To achieve a proper level of proficiency of the Ukrainian language as a foreigner, a recipient – a foreign communicator, who successfully mastered a propedeutic course of Ukrainian as a foreign language at a

preparatory department and uses skills necessary for a basic level, needs to continue gaining the corresponding knowledge and practical skills reflected in the "Study Minimum of the Ukrainian Language for Foreigners", the content and structure of which is represented by three necessary components: language, communicative-conceptual and lexical-topical ones. With the purpose to solve certain communicative tasks in the process of study of Ukrainian as a foreign language in the context of realization of the main target – practical mastering of the Ukrainian language as a means of speech activity, it is necessary to provide a complex approach to mastering corresponding theoretical material and necessary communicative competence. Considering the complex approach to studying Ukrainian as a foreign language with predominant necessity of possession of fluent oral speech on intermediate and advanced levels of perception of a "different language", systematic studying is suggested on the base of active on this stage practical "speech" realization of lexical material as a base element of private, public, educational, professional communication of autochthonous language speakers – Ukrainians. The authors of workbooks "The Ukrainian Language as a Foreign Language" and "Ukrainian-English-Arabic Definition Dictionary of Medical Terms" defined and attempted to perform a range of tasks aimed at widening of lexical-thematic base of speech material, improvement of communicative-conceptual minimum and so-called "dissolution" of speech material in ability to communicative competence of the person, who studies.

Key words: educational and methodical complex, workbook, teaching materials, explanatory dictionary, professional medical speech, workbooks "The Ukrainian Language as a Foreign Language" and "Ukrainian-English-Arabic Definition Dictionary of Medical Terms".